

Pathos prolaznosti i kairos vremena

SILVANA FUŽINATO

»Zbroj naše dobi sedamdeset je godina, ako smo snažni, i osamdeset; a većina od njih muka je i ništavost: jer prolaze brzo i mi letimo odavle.« (Ps 90, 10) riječi su kojima psalmist, promatrajući svoj život i život drugih ljudi, izriče spoznaju krhkosti i prolaznosti ljudskoga života. S tom konstitutivnom značajkom ljudskoga bića na bolan i dramatičan način susreo se i čovjek današnjice kojega je maleni i nevidljivi neprijatelj primorao na silazak s pijedestala moći i uspješnosti i na ponovni susret s istinom o samome sebi. U situaciji ljudske nemoći i slabosti izazvane pandemijom koronavirusa čovjek, posebice vjernik, odgovarajući na pitanje zašto, pozvan je u *pathosu* prolaznosti i *kairosu* vremena iznova otkriti smisao svojega života i smrti, u mudrosti srca i u svjetlu Riječi za koju prorok Izaija govori da se ne vraća Bogu bez ploda, nego čini ono što je htio i obistinjuje ono zbog čega ju je poslao (usp. Iz 55, 10-11).

Promatrajući patnju najranjivijih i najbespomoćnijih – starih i bolesnih – onih na čijem je licu život ostavio najdublje tragove, kao i njihov posljednji odlazak u tišini i samoći, bez pozdrava i riječi utjehe, bez suze, dodira i zagrljaja najmilijih ... pitamo se, poput izraelskoga naroda u progonstvu i poput Isusa na križu: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?« (usp. Mt 27, 46; Mk 15, 34) Poput izraelskoga naroda u babilonskom sužanjstvu, u zastrašujućoj i mukotrpnjoj samoći koja ispunja ljudska srca, domove i gradove, pozvani smo iznova otkriti Božje i čovjekovo lice.

Put otkrivanja Božjega lica u tamnom oblaku straha, nemoći i smrti koji se nadvio nad svijetom i čovjekom današnjice prikazuje nam evanđelist Marko u izvješću o Isusovoj smrti na križu (Mk 15, 33-39). U trenutku Isusove smrti Marko govori o tami koja je od šeste do devete ure nastala po svoj zemlji i o Isusovu vapaju: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?« (Mk 15, 34) Na križu Marko dakle prikazuje, tajanstvenoga Boga koji je »odlučio boraviti u tmastom oblaku« (usp. 1 Kr 8, 12 i 2 Ljet 6, 1).¹ Prema Markovu izvješću u trenutku svoje smrti Isus je proživljavao trenutke duboke samoće i ostavljenosti: učenici su ga ostavili (usp. Mk 11, 50), moćnici ovoga svijeta su ga osudili (usp. Mk 15, 1), a čini se da ga je napustio i Otac koji ne odgovara na njegov vapaj. »Isusovo čovječstvo trpi određenu vrstu 'prokletstva', u etimološkom smislu riječi, koje se protivi 'posvećenju': to je misterij vrhun-

¹ M. GRILLI, Il rantolo di un morente o le doglie di una partoriente? La morte di Gesù nella tradizione sinottica e in Giovanni, u: S. ZENI, C. CURZEL, *La speranza della croce*, Bologna, 2017., 55-71., ovdje 57.

ca kušnje (...).² No, paradoksalno, tamni oblak samoće i smrti objava je Božje prisutnosti. Naime »kad satnik koji stajao njemu nasuprot vidje da tako izdahnu reče: 'Zaista, ovaj čovjek bijaše Sin Božji!'« (Mk 15, 39). Bog silazi u tmine sama i napuštena čovjeka. Spušta se sve do čovjekova apsolutnoga poraza kako bi mu pokazao da i tmine ulaze u Božji spasenjski naum ljubavi te da i one imaju svoj smisao. Iako se na prvi pogled čini da ga je ostavio, Bog je nazočan u samom srcu poraza i smrti Isusa Mesije preobražavajući ih, snagom ljubavi, u spasenjski događaj. Zahvaljujući Kristovu križu i Božjoj nazočnosti u tminama smrti svoga Sina, poraz, samoća i besmisao pripadaju Bogu i njegovu spasenjskom naumu ljubavi.³ Božje lice koje otkrivamo u tamnom oblaku smrti i napuštenosti njegova Sina, lice je Boga koje smo pozvani svaki dan iznova otkrivati na licu braće i sestara, u svijesti da je čovjek jedina i prava slika Božja (usp. Post 1, 26-27), posebice Raspeti. Naime u Isusovu govoru o posljednjem sudu (usp. Mt 25, 31-46) Sin Čovječji poistovjećuje se s gladnima, žednima, strancima, bolesnima, utamničenicima... koji postaju hram njegove prisutnosti. U povijesti religija ne postoji tekst analogan tomu u kojem se sudac poistovjećuje s potrebitim ljudima i u kojem se vječna sudbina pojedinca određuje na temelju njegova odnosa prema drugima. Novost se ne sastoji samo u *imitatio Dei* nego i u definiranju odnosa s Kristom na temelju solidarnosti sa siromasima ovoga svijeta. Učenike koji žele spoznati znakove kraja vremena i svijeta te dolaska Sina Čovječjega (usp. Mt 24, 3), Isus vodi do shvaćanja njegove prisutnosti u svijetu. Gladni, žedni, stranci, bolesni, utamničeni... hram su Kristove prisutnosti. Riječ je o novom poimanju Boga-s-nama (usp. Mt 1, 23; 28, 20). Matej prikazuje Božju nazočnost, ne u hramu niti samo u opunomoćenicima koji govore u Isusovo ime (usp. Mt 28, 20) nego u siromasima potrebitima pomoći. Kao kriterij posljednjega suda Matej postavlja odgovornu i djelatnu ljubav prema onima koje Sveto pismo naziva »Božjim siromasima«.

Na licu »Božjih siromaha« utisnuto je lice Raspetoga koje je za nas kršćane utjelovljenje autentične slike Boga i čovjeka. Tišina i samoća straha, neizvjesnosti, nemoci, trpljenja i smrti kojoj svakodnevno svjedočimo prilika je za novo otkrivanje Boga-s-nama upravo ondje gdje nam se čini da nas je Bog napustio i u onom trenutku u kojemu stječemo dojam da posljednja riječ pripada smrti. No Krist na križu, iz ljubavi prema Bogu i čovjeku raspet, govori nam da i poraz i samoća pripadaju Bogu i njegovu spasenjskom naumu ljubavi. U svjetlu misterija Isusove ljubavi, koja jedina ima snagu preobraziti smrt u život, tamu u svjetlo i kraj u novi početak. Tišina i samoća koja danas ispunja svijet i čovjeka prigoda je za novo Traženje, Su-

² A. VANHOYE, I racconti della passione nei vangeli sinottici, u: A. VANHOYE, I. DE LA POTTERIE, C. DUQUOC, É. CHARPENTIER (ur.), *La passione secondo i quattro Vangeli*, Brescia, 1983., 15-53., ovdje 38.

³ M. GRILLI, Il rantolo di un morente o le doglie di una partoriente?, 59.

sret i Ljubav. Drugim riječima, prigoda je za novo otkrivanje Boga-s-nama i danas među nama nazočna u tamnom oblaku napuštenosti, patnje i smrti. Kristov križ pruža nam dakle drukčije poimanje stvarnosti govoreći da je pobjeda u služenju i da se čovjekovo spasenje ne temelji na pijedestalu moći i mudrosti ovoga svijeta, nego na kamenu koji su graditelji odbacili (usp. Mk 12, 10) i na gorušičinu zrnu koje u smrti rađa novim životom (usp. Iv 12, 24).⁴ Vjerovati u život koji u ljubavi i iz ljubavi umire za drugoga znači vjerovati u Ljubav solidarizirajući se s »Božjim siromasima« i otkrivajući na njihovu licu lice Raspetoga.

Vrijeme koje živimo, osim za otkrivanje Božjega lica, prigoda je i za ponovno otkrivanje autentičnoga čovjekova lica u osobnom susretu s istinom o samome sebi. Riječ je o spoznaji vlastite prolaznosti i prihvaćanju ograničenja kao konstitutivne značajke čovjekova bića. Iskustvo je to i psalmista koji, uzdižući svoj pogled k Bogu, moli: »Nauči nas dane naše brojiti, da steknemo mudro srce.« (Ps 90, 12) U susretu sa svojom krhkošću, grješnošću i prolaznošću čovjek spoznaje da mu ne preostaje ništa drugo nego brojiti svoje dane, obraćajući se Bogu za pomoć u ispravnom shvaćanju i vrjednovanju svojega života i njegova smisla.⁵ O kakvoj je mudrosti i srcu riječ? Hebrejski glagol *nb'* općenito se uporabljuje u poljoprivrednom smislu te označava urod koji se sakuplja i stavlja u žitnice (usp. 2 Sam 9, 10). Tu metaforu iz svijeta agrikulture autor primjenjuje na čovjeka: Bog može u riznicu čovjekova bića pohraniti dragocjeni dar – mudro srce – koje participira na Božjoj mudrosti i kojemu je moguće spoznati Božji naum.⁶ Mudrost za koju psalmist moli ne odnosi se na čisto racionalno traženje i na sposobnost maksimalnog užitka niti je plod čovjekovih sposobnosti, nego je Božji dar koji u potpunosti prožima čovjekovo »biti« i »činiti« i koje mu pomaže u prihvaćanju ograničenosti života kao sastavnoga dijela Božjega nauma. U mudrosti srca koja od Boga dolazi čovjek, brojeći svoje dane, spoznaje samoga sebe, ograničenosti svojega bića i smisao svoje prolaznosti, tražeći u Bogu sigurno utočište i mir koji će ispuniti unutarnju prazninu i podariti životni smisao.⁷

Vrijeme pandemije u kojem živimo prigoda je dakle za stjecanje mudroga srca koje karakteriziraju: prihvaćanje vremenitosti, odgovornost življenja, spoznaja granica i otkrivanje vrijednosti malenosti. Čovjek današnjice na vrlo dramatičan način suočava se sa svojim licem, tj. s istinom o prolaznosti, krhkosti, nemoći i smrtnosti svojega bića. No, paradoksalno, u zagrljaju vlastite smrtnosti, u njezinoj spoznaji i prihvaćanju, čovjeku je pružena mogućnost otkrivanja Božje milosti i Božje ljuba-

⁴ Isto, 70.

⁵ Usp. G. RAVASI, *Il libro dei Salmi. Commento e attualizzazione*, II, Bologna, 1992., 892.

⁶ Isto, 892–893.

⁷ Isto, 893.

vi koja će njegovu životu podariti smisao, sigurnost i stabilnost. U mudrosti srca čovjek spoznaje da mu vrijeme, svijet i život ne pripadaju te da s njima ne može raspolagati prema svojoj volji i prema osobnom nahodačenju. Naprotiv, pripadaju samo vječnomu Bogu te su kao takvi dar njegove milosti. Nadalje u odgovornom življenju svoje svakodnevice čovjek spoznaje da je svaki dan dar Božje ljubavi i milosti i da je svaki novi dan dan Božjega spasenjskoga dolaska u kojem je potrebno poštovati Božje i čovjekovo vrijeme. Za razliku od Gospodina koji poštuje proces čovjekova rasta, sazrijevanja i razvoja i koji strpljivo čeka njegov povratak k Bogu i samomu sebi, današnji čovjek želi sve i odmah. Jedna od velikih poteškoća suvremenoga čovjeka jest nesposobnost čekanja, u kojoj se očituje njegova goruća želja za ostvarenjem svojih ciljeva pod svaku cijenu, sada i odmah. Postajući gospodar vremena, čovjek je, neprimjetno, malo pomalo, postao njegov rob. Kako izići iz toga začaranoga kruga »sada i odmah« uči nas sv. Jakov govoreći: »Strpite se dakle, braćo, do Dolaska Gospodnjega! Evo: ratar iščekuje dragocjeni urod zemlje, strpljiv je s njime dok ne dobije kišu ranu i kasnu. Strpite se i vi, očvrstite srca jer se Dolazak Gospodnji približio!« (Jak 5, 7-8) Grčki pojam *makrothymia* – 'strpljivost' – upućuje na sposobnost gledanja i dubokoga osjećanja. Ratar je čovjek koji zna gledati s onu stranu granica i strpljivo čekati plodove svoga rada, poštujući vrijeme sjetve, rasta i žetve u svijesti da se u tami zemlje, ondje gdje ljudsko oko ne može doprijeti, rađa novi život. Unatoč prividnoj ispraznosti života i beskorisnosti čekanja čovjek mudra srca jest onaj koji zna gledati s »onu stranu osobnih granica«⁸. U tom svjetlu »nauči nas dane naše brojiti« znači: daruj nam mudrost življenja svojih granica i nepotpunosti u svijesti da Božja ljubav i vjernost, jednako kao i plodnost naših djela, ne ovise o vremenu koje nam je dano (sedamdeset, osamdeset godina), nego o sjemenu ljubavi koje svaki dan iznova sijemo, strpljivo iščekujući njegove plodove.

Vratiti se samomu sebi i živjeti u istini uključuje i radikalno prihvaćanje i življenje svojih ograničenosti. Želja za svemoći trajna je čovjekova napast. Danas, jednako kao i jučer, čovjek je bolestan od vlasti i moći. Vlastitim rukama čovjek i danas gradi idole kako bi ih stavio na prvo mjesto koje pripada samo Bogu, ne prihvaćajući i skrivajući pritom svoje granice. Samo onaj tko posjeduje mudro srce, tj. onaj koji je svjestan osobnih granica može uvijek započeti iznova i svoje slabosti učiniti plodnosnom riznicom života, ne zaboravljajući pri tome da svaki čovjek živi zahvaljujući vječnomu Bogu koji se u svojoj ljubavi prema njemu nije bojao »zaprljati ruke«. Naime Babilonski Talmud u traktatu *Sanhedrin 38a* pripovijeda da je Gospodin poslao anđela Gabrijela da skupi prašinu kako bi od nje stvorio čovjeka, ali da je ze-

⁸ M. GRILLI, *Come vivere il limite alla luce della fede*, u: M. M. PEDICO (ur.), *Cammini di formazione. Sulle orme del Buon Pastore*, Roma, 2008., 75–99., ovdje 82.

mlja odbila dati prašinu Božjem glasniku želeći ju dati samo Bogu ako osobno dođe po nju. Što je Sveti tada učinio? Sagnuo se i osobno je skupio prašinu. Rekli bismo uprljao je ruke. Štoviše, prema navedenu traktatu, otišao je skupiti prašinu sa sve četiri strane svijeta. Prašina koju Bog osobno skuplja sa sve četiri strane svijeta i od koje stvara čovjeka svjedoči da nijedan čovjek nije zauvijek izgubljen, nijedna suza uzalud prolivena, nijedna nemoć besmislena jer je prožeta prisutnošću Vječnoga.

I u ovom vremenu u kojemu ga je pandemija na nepredvidiv, bolan, neshvatljiv i radikalna način primorala na susret s krhkošću, prolaznošću i smrtnošću svojega bića, čovjek je pozvan na promjenu svojega načina promatranja i vrjednovanja osobnoga života i svijeta koji ga okružuje. Riječ je o ponovnom otkrivanju vrijednosti i veličine malenoga sjemena nade i malenih znakova ljubavi, povjerenja, prihvaćanja i milosrđa koji njegovu prolaznom i krhkom životu daju smisao, vraćaju ljepotu, ulijevaju radost i pružaju puninu života za kojom svako ljudsko srce čezne. To znači živjeti svoj život i svoje patnjom i prolaznošću izranjeno lice u svjetlu Božjega vječnoga lica, pružajući ovom svijetu svjedočanstvo autentične i djelotvorne ljubavi. Prihvaćajući svoje granice u dubokoj svijesti da je iz praha stvoren i da će se jednoga dana po Božjoj volji u prah vratiti, čovjek odgovorno živi svaki darovani mu dan, otkrivajući ljepotu u malenim svakodnevnim stvarima i događajima u kojima se zrcali Božje vječno lice. Sijući sjeme ljubavi na osobnom životnom putu, kao i na putovima braće i sestara, posebice na mračnim i bolnim putovima »Božjih siromaha«, te paleći svjetla nade na mračnom nebu svoje svakodnevice, čovjek mudra srca svjedoči Božju nazočnost, njegovu ljubav i milosrđe, posebice ondje gdje se stječe dojam da Boga nema. U *pathosu* prolaznosti koji i danas prožima čovjekovo »biti« i »činiti« čovjek današnjice pozvan je otkriti i *kairos* vremena koji ga vodi s onu stranu stvarnosti njegovim očima skrivene i razumu nedokučive, ali ne i Božjoj Mudrosti koja sve vodi prema svomu naumu ljubavi. U tom svjetlu kritični životni trenutci, poput sadašnjega, mogu biti i jesu prigoda za osudu ili za spasenje, jer mogu preobraziti čovjekovu svakodnevnicu u očaj, besmisao i ravnodušnost ili u plodno i odgovorno življenje u svjetlu Božje ljubavi i milosti. I jedna i druga mogućnost u rukama je čovjeka koji je pozvan pred licem vječnoga Boga, u istini o samome sebi, gorljivo i strpljivo moliti: »Nauči nas dane naše brojiti da steknemo mudro srce« (Ps 90, 12), otkrivajući Božju nazočnost u tamnom oblaku patnje i smrti te služeći »Božjim siromasima«, autentično svjedočiti Božju spasenjsku ljubav.